

چرا شیعیان می گویند امام علی (علیه السلام) در محراب عبادت به شهادت رسید؟

پاسخ اجمالی

در رابطه با محل ضربت خوردن امیر مؤمنان (علیه السلام) میان شیعه و اهل سنت اختلاف نظر وجود دارد. عده ای از اهل سنت می گویند این حادثه خارج از منزل و در راه آمدن به مسجد کوفه رخ داد. در مقابل؛ روایات ائمه (علیهم السلام) که بعضاً با سند معتبر هم به ثبت رسیده، نیز برخی گزارشات منابع مختلف اهل سنت تصریح می کنند این فاجعه در محراب مسجد کوفه و در حال نماز خواندن امام علی (علیه السلام) به وقوع پیوست. دسته ای از عالمان فریقین این مطلب را با دقتاً با ذکر همان مکان خاص -محراب مسجد- در نگاشته هایشان انعکاس دادند و برخی از دانشمندان شیعی در برابر قول دسته اول اهل سنت ، تنها به ذکر شهادت در مسجد کوفه بسنده کرده اند.

پاسخ تفصیلی:

پیرامون مکان دقیق ضربت خوردن امام علی (علیه السلام) میان عالمان شیعی و اهل سنت اختلاف دیدگاه وجود دارد. آنگونه که از برخی منابع اهل سنت برداشت می شود، امام علی (علیه السلام) در راه آمدن به مسجد کوفه توسط ابن ملجم مرادی مورد ضربت قرار گرفت و در اثر آن به شهادت رسید. شیعیان بر خلاف این دیدگاه، نظر بر آن دارند این حادثه در درون مسجد کوفه و حتی در مواردی تصریح نمودند در حال نماز در این مسجد، واقع گردید. برخی از اندیشمندان اهل سنت هم در این باره با شیعیان هم نظرند. در ادامه نمونه هایی از گزارشات به همراه رویکرد عالمان فریقین ارائه می گردد. ضمناً یک نمونه از این گزارشات را از منظر دانش رجال مورد بررسی قرار می دهیم.

دیدگاه نخست: مسجد کوفه و محراب عبادت (شیعیان و عده ای از اهل سنت)

روایت امام علی (علیه السلام) (سند معتبر)

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ بْنُ النَّقَّائِيْنَ وَ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَطَّانُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمُعَاذِيَّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ
 بْنِ إِسْحَاقَ الْمُكْتَبِ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ الْهَمْدَانِيِّ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ
 الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ الصَّادِقِ
 جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ
 بْنِ عَلِيٍّ (عليهم السلام) عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ
 اللَّهِ مَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ (شهر رمضان) فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ
 اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ بَكَى فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَبْكِي لِمَا يُسْتَحَلُّ مِنْكَ فِي هَذَا الشَّهْرِ كَأَنِّي بَكَ وَ أَنْتَ

تُصَلِّي لِرَبِّكَ وَ قَدْ انْبَعَثَ أَشَقَى الْأَوْلِيَيْنِ وَ الْآخِرِينَ فَضَرَبَكَ ضَرْبَةً عَلَى قَرْنِكَ فَخَضَبَ مِنْهَا لِحْيَتَكَ.

القمي، ابو جعفر الصدوق، محمد بن علي بن الحسين بن بابويه (متوفاي ۳۸۱هـ)، عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۱ ص ۲۶۵ تا ۲۶۶، تحقيق: تصحيح وتعليق وتقديم: الشيخ حسين الأعلمي، ناشر: مؤسسة الأعلمي للمطبوعات -

بيروت - لبنان، سال چاپ: ۱۴۰۴ - ۱۹۸۴

امام علی (عليه السلام) فرمود: (آنگاه که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فضایل ماه رمضان را برشمرد) من برخاستم و گفتم: ای رسول خدا؛ بهترین کارها در این ماه چیست؟ فرمود: ای ابو الحسن بهترین عمل در این ماه پرهیز از محرمات الهی است. سپس گریست، عرض کردم: ای رسول خدا چرا گریه می کنی؟ فرمود: برای آن کاری که در این ماه نسبت به تو خواهد صورت گرفت، گویا تو را می نگرم که برای (تقرب به) خدایت نماز می گذاری و

شقی تر مردم برانگیخته شده، ضربتی بر فرق تو وارد می آورد که محاسنت را بدان خضاب می کند.

بررسی سند

روایت فوق بر اساس قواعد دانش رجال معتبر است. در ادامه راویان آن را مورد بررسی قرار می دهیم:

مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ بْنِ الثَّقَافِ، أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَطَّانُ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمُعَاذِيِّ، مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْمُكْتَبِ

در طبقه مشایخ صدوق (رحمة الله عليه) چهار نفر وجود دارد. برخی از این افراد در زمره کسانی هستند که شیخ صدوق (رحمة الله عليه) نه یک یا چند روایت بلکه روایات فراوان آنها بدون واسطه از آنها نقل می کند، چنین امری می تواند نشان از اعتماد صدوق (رحمة الله عليه) نسبت به این افراد بوده باشد، به همین دلیل جمعی از دانشمندان بر این عقیده اند اگر راویان ثقه روایات زیادی از یک راوی نقل کنند، نشان از اعتماد آنها به آن راوی بوده است.

نگ: ترابی شهر رضایی، اکبر، پژوهشی در علم رجال، ص ۳۴۵.

از جمله مرحوم آیت الله بروجردی در یک سخنی چنین می آورد:

الظاهر أنه يمكن استكشاف وثيقة الراوي من تلاميذه الذين أخذوا الحديث عنه فإذا كان الآخذ مثل الشيخ أو المفيد أو الصدوق أو غيرهم من الأعلام خصوصاً مع كثرة الرواية عنه لا يبقي ارتياب في وثاقته أصلاً.

الفاضل اللنكراني، نهاية التقرير في مباحث الصلاة، تقرير بحث البروجردی، ج ۳ ص ۲۳۲، ناشر: مركز فقه

الأئمة الأطهار عليهم السلام.

ظاهر آن است که وثاقت راوی را می توان از طریق شاگردانی را که از او حدیث اخذ نمودند، به دست آورد. پس زمانی که گیرنده حدیث مثل شیخ طوسی، شیخ مفید، شیخ صدوق و امثال این بزرگان باشند، به ویژه آنکه از آن راوی روایات فراوان نقل کنند، شکی در وثاقت آن راوی باقی نمی ماند.

أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ الْهَمْدَانِيِّ

أحمد بن محمد بن سعيد الهمداني رجل جليل في أصحاب الحديث ... و كان كوفيا زيدا جاروديا ... ذكره أصحابنا لاختلاطه بهم و مداخلته إياهم و عظم محله و ثقته و أمانته.

النجاشي الأسدي الكوفي، ابوالعباس أحمد بن علي بن أحمد بن العباس (متوفى ٤٥٠هـ)، فهرست أسماء مصنفى الشيعة المشتهر برجال النجاشي، ص ٩٤، تحقيق: السيد موسى الشبيري الزنجاني، ناشر: مؤسسة النشر الاسلامي - قم، الطبعة: الخامسة، ١٤١٦هـ.

احمد بن محمد بن سعيد همدانى، يکى از بزرگان اصحاب حديث به شمار مى رود ... وى زيدي و جاردوى مذهب بود و اصحاب ما (اماميه) به دليل آنکه وى با آنها رفت و آمد داشت و در ميان آنها مورد وثوق بود، از او نام بردند.

عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ

علي بن الحسن بن علي بن فضال كان فقيه أصحابنا بالكوفة و وجههم و ثقتهم

النجاشي الأسدي الكوفي، ابوالعباس أحمد بن علي بن أحمد بن العباس (متوفى ٤٥٠هـ)، فهرست أسماء مصنفى الشيعة المشتهر برجال النجاشي، ص ٢٥٧، تحقيق: السيد موسى الشبيري الزنجاني، ناشر: مؤسسة النشر الاسلامي - قم، الطبعة: الخامسة، ١٤١٦هـ.

على بن حسن بن على بن فضال فقيه اصحاب ما در كوفه بود و نزد آنها مورد وثوق و داراى جاىگاه بود.

الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ

الحسن بن علي بن فضال ... روى عن الرضا عليه السلام و كان خصيصا به كان جليل القدر عظيم المنزلة زاهدا ورعا ثقة

الطوسي، ابوجعفر، محمد بن الحسن بن علي بن الحسن (متوفى ٤٦٠هـ)، الفهرست، ص ٩٨، تحقيق: الشيخ جواد القيومي، ناشر: مؤسسة نشر الفقاهة، چاپخانه: مؤسسة النشر الإسلامى، الطبعة الأولى ١٤١٧

حسن بن على بن فضال از امام رضا (عليه السلام) روايت کرد و يکى از افراد نزديک به آنحضرت بود، او فردى بزرگ، بلند مرتبه، با تقوا و مورد وثوق بود.

همانطور که ملاحظه شد، راویان حدیث فوق همگی از معیار وثاقت برخوردار بودند بنابراین روایت فوق معتبر می باشد و اثبات می کند که محل شهادت آن حضرت در محراب مسجد کوفه بوده و ضربه ابن ملجم ملعون بر فرق ایشان وارد آمده است.

در ادامه روایات دیگری مؤید همین حدیث وجود دارد که بیان می کنیم:

روایت امام سجاد (علیه السلام)

أَخْبَرَنَا أَبُو الْفُتُوحِ هِلَالُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ الْحَقَّارِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَلِيٍّ الدُّعَلِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ رَزِينَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُدَيْلِ بْنِ وَرْقَاءَ أَخُو دُعَيْلِ بْنِ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِبَغْدَادَ سَنَةَ اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ وَ مَائَتَيْنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَيِّدِي أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا بِطُوسَ سَنَةَ ثَمَانٍ وَ تِسْعِينَ وَ مَائَةٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ: ... وَ أَمَا ابْنُ مُلْجَمٍ فَضْرَبَهُ فَوَقَعَتِ الضَّرْبَةُ وَ هُوَ سَاجِدٌ عَلَى رَأْسِهِ.

الطوسي، ابوجعفر، محمد بن الحسن بن علي بن الحسن (متوفای ۴۶۰هـ)، الأمالی، ص ۳۶۴، تحقیق: قسم الدراسات الاسلامیة - مؤسسة البعثة، ناشر: دار الثقافة - قم، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۴هـ

امام سجاد (علیه السلام) فرمود: آنگاه که امیر مؤمنان (علیه السلام) به سجده رفته بودند [سجده اول را رفته بودند در بین دو سجده]، ابن ملجم ضربتی بر فرق آن حضرت وارد آورد.

روایت امام باقر (علیه السلام)

السندی بن محمد البزاز، عنهُ (أبی البختری وهب بن وهب) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) خَرَجَ يُوقِظُ النَّاسَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ فَضَرَبَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ بِالسَّيْفِ عَلَى أُمِّ رَأْسِهِ.

قرب الاسناد - الحميري القمي - ص ۱۴۳

امام باقر (عليه السلام) فرمود: علی بن ابی طالب (عليه السلام) از منزل برون آمد تا مردم را برای نماز صبح بیدار کند، آنگاه ابن ملجم با شمشیر ضربتی بر سر آنحضرت وارد آورد.

لازم به ذکر است که روایت فوق بر فرض اعتبار سندی، در مقام بیان شهادت آن حضرت در مسجد می باشد به این بیان که شهادت آن حضرت بعد از ورود حضرت به مسجد و بیدار نمودن مردم برای نماز صبح بود و شهادت آن حضرت در محراب نماز را نفی نمی کند بلکه در حقیقت، این کلام در برابر گفتار عده ای از اهل سنت است که شهادت آن حضرت را خارج از مسجد بیان کرده اند. علاوه بر اینکه سند روایت فوق ضعیف است زیرا در سلسله راویان آن «وهب بن وهب ابی البختری» است؛ وی از راویان اهل سنت است و نه تنها وثاقتش ثابت نشده بلکه از نظر شیعه و اهل سنت وی فردی مردود و متروک و ضعیف است.

نظر شیعه

مرحوم نجاشی در شرح حال او چنین می نگارد:

وهب بن وهب بن عبد الله بن زمعة بن الأسود بن المطلب بن أسد بن عبد العزی أبو البختری. ... وکان کذابا.

النجاشی، فهرست اسماء مصنفي الشيعة، ص ۴۳۰، چاپ : پنجم، سال چاپ : ۱۴۱۶هـ.ق، ناشر : مؤسسة النشر

الإسلامي التابعة لجماعة المدرسين بقم المشرفة.

وهب بن وهب بن عبد الله ... ابو البختری ... فردی بسیار دروغگو بود.

شیخ طوسی در تهذیب الاحکام او را ضعیف می شمرد:

وهب بن وهب وهو ضعيف جدا عند أصحاب الحديث

الشيخ الطوسي، تهذيب الأحكام، ج ٩ ص ٧٧، تحقيق : السيد حسن الموسوي الخراساني، چاپ چهارم، سال چاپ :

١٣٦٥ ش، ناشر : دار الكتب الإسلامية ، تهران.

نزد علمای حدیث شناس، وهب بن وهب ، فردي در بسیار ضعیف است.

شیخ حسن فرزند شهید ثانی، احتجاج به روایت ابی البختری را نمی پذیرد:

وأما الإحتجاج برواية وهب فليس بشيء

حسن بن زین الدین العاملي، معالم الدین وملاذ المجتهدين (قسم الفقه)، ج ٢ ص ٤٩٥، تحقيق : السيد منذر

الحکیم، چاپ : اول، سال چاپ : رجب ١٤١٨ هـ.ق، ناشر : مؤسسة الفقه للطباعة والنشر.

احتجاج به روایت ابی البختری به هیچ عنوان مورد پذیرش نیست.

وي در جای دیگر می نویسد:

لم نر فيه خير بل شرا ، وحاله مشهور.

حسن بن زین الدین العاملي، التحرير الطاووسي، ص ٥٨٧، تحقيق : فاضل الجواهري، چاپ اول، سال چاپ

١٤١١ هـ.ق، ناشر : مكتبة آية الله العظمى المرعشي النجفي - قم المقدسة.

خیری در ابی البختری ندیده ایم بلکه هر چه هست شر است و حال او مشهور است.

علامه حلی نیز به روغگوی ابی البختری تصریح می کند:

١ - وهب بن وهب بن عبد الله بن زمعة بن الأسود بن المطلب بن عبد العزی ، أبو البختری ... وكان كذا با قاضیا عامیا

، الا ان له أحاديث عن جعفر بن محمد (عليه السلام) كلها لا يوثق بها.

العلامة الحلي، خلاصة الأقوال، ص ٤١٤، تحقيق : الشيخ جواد القيومي، چاپ : اول، سال چاپ : عيد الغدير ١٤١٧ هـ.ق،

ناشر : مؤسسة نشر الفقاهة.

وي قاضي اهل سنت و فردي بسيار دروغگو بود وي احاديثي از امام جعفر صادق عليه السلام نقل کرده است که هيچکدامشان مورد اعتماد نيست.

مرحوم تستري بعد از ذکر عبارت علامه حلي که فرمود: «كلها لا يوثق بها»، مي نويسد:

فالمراد : لا يوثق بشيء من حديثه.

الشيخ محمد تقي التستري، قاموس الرجال، ج ١٠، ص ٤٥٨، تحقيق : مؤسسة النشر الإسلامي، چاپ : اول، سال

چاپ : ١٤٢٢هـ.ق، ناشر : مؤسسة النشر الإسلامي التابعة لجماعة المدرسين بقم المشرفة.

مقصود اين است که هيچکدام از احاديث ابي البختري مورد اعتماد نيست.

مرحوم ابن داود حلي نیز درباره او چنين مي نويسد:

كذاب عامي قضي لهارون (جش) كان كذابا ... عن الفضل بن (شاذان) أنه قال : كان أبو البخترى من أكذب البرية

ابن داود الحلي، رجال ابن داود، ص ٢٨٣، تحقيق : السيد محمد صادق آل بحر العلوم، سال چاپ : ١٣٩٢ ق- ١٩٧٢

م، ناشر : منشورات مطبعة الحيدرية - النجف الأشرف.

ابوالبخترى اهل سنت و قاضي دربار هارون الرشيد بود، وي فردي بسيار دروغگو بود ... فضل بن شاذان مي گويد

ابوالبخترى از دروغگو ترين موجودات مي باشد.

اما جالب اينجاست که اين رواي از نظر اهل سنت نیز فردي مطرود است که در ادامه به تفصيل نظر آنان را در اين

باره مي آوريم:

نظر اهل سنت

عده زيادي از علمای اهل سنت ابوالبختري را فردي غير قابل اعتماد و دروغگو مي دانند كه به عنوان نمونه نظر تعدادي از آنها را ذكر مي كنيم:

احمد بن حنبل او را بسيار دروغگو مي داند:

قيل لأحمد بن حنبل ... ذاك الكذاب أبو البختري

أحمد بن علي أبو بكر الخطيب البغدادي الوفاة: ٤٦٣ ، تاريخ بغداد ج١٣، ص ٤٨٦، ناشر : دار الكتب العلمية، بيروت. نظر احمد را مورد يكي از روايات فقهي جويوا شدند، احمد پاسخ داد اين مطلب را ابوالبختري كذاب روايت کرده است. مسلم بن حجاج نيز روايات او را قبول ندارد:

مسلم بن الحجاج يقول أبو البختري وهب بن وهب القاضي القرشي متروك الحديث

أحمد بن علي أبو بكر الخطيب البغدادي الوفاة: ٤٦٣ ، تاريخ بغداد ج١٣، ص ٤٨٦، ناشر : دار الكتب العلمية، بيروت. مسلم بن الحجاج مي گفت: ابو البختري وهب بن وهب قاضي قرشي رواياتش ترك مي شود [به آن عمل نمي شود]. نسائي نيز همانند مسلم احاديث او را مردود مي داند:

أخبرنا البرقاني أخبرنا أحمد بن سعيد بن سعد قال حدثنا عبد الكريم بن أحمد بن شعيب النسائي حدثنا أبي قال وهب بن وهب أبو البختري متروك الحديث.

أحمد بن علي أبو بكر الخطيب البغدادي الوفاة: ٤٦٣ ، تاريخ بغداد ج١٣، ص ٤٨٦، ناشر : دار الكتب العلمية، بيروت. عبد الكريم فرزند نسائي به نقل از پدرش مي گويد: وهب بن وهب ابو البختري رواياتش ترك مي شود. عثمان بن ابي شيبه استاد محمد بن اسماعيل بخاري، وي را دجال مي داند:

عثمان بن أبي شيبه يقول وهب بن وهب يعني القرشي ذاك دجال أرى انه يبعث يوم القيامة دجالا

أحمد بن علي أبو بكر الخطيب البغدادي الوفاة: ٤٦٣ ، تاريخ بغداد ج١٣، ص ٤٨٦، ناشر : دار الكتب العلمية، بيروت. عثمان بن ابي شيبه مي گفت: او دجال است و به نظر من روز قيامت به صورت دجال محشور مي شود.

ابن ندیم او را در حدیث ضعیف می داند:

أبو البختری وهب بن وهب بن کثیر بن عبد الله ... کان ضعیفا فی الحدیث

الفهرست ص ۱۴۶، محمد بن إسحاق أبو الفرج الندیم الوفاة: ۳۸۵ ، دار النشر : دار المعرفة - بیروت - ۱۳۹۸ - ۱۹۷۸.

وی در حدیث شناسی ضعیف است [احادیث وی ضعیف می باشد].

یحیی بن معین او را وضاع و جعل کننده حدیث می شمرد:

عباس بن محمد قال سمعت یحیی بن معین یقول وأبو البختری کان يأخذ فلسا فیتذکر عامة اللیل یضع الحدیث.

أحمد بن علی أبو بکر الخطیب البغدادی الوفاة: ۴۶۳ ، تاریخ بغداد ج ۱۳، ص ۴۸۵، ناشر : دار الکتب العلمیة، بیروت.

عباس بن محمد می گوید از یحیی بن معین شنیدم که می گفت: ابو البختری همیشه پول ناچیزی دریافت می کند

و در مقابل آن در طول شب حدیث جعل می کند.

وی در جای دیگر لقب دشمن خدا به او می دهد:

أحمد بن محمد بن القاسم بن محرر قال سمعت یحیی بن معین یقول أبو البختری یعنی القرشی کذاب عدو الله

خبیث

أحمد بن علی أبو بکر الخطیب البغدادی الوفاة: ۴۶۳ ، تاریخ بغداد ج ۱۳، ص ۴۸۵، ناشر : دار الکتب العلمیة، بیروت.

احمد بن محمد بن قاسم بن محرر می گوید از یحیی بن معین شنیدم که می گفت: ابو البختری همین فرد قریشی

است که کذاب و دشمن خدا و خبیث می باشد.

روایت لیث بن سعد (روایت اهل سنت)

أخبرنا أبو القاسم إسماعيل بن أحمد بن أحمد بن محمد بن أحمد أنا عيسى بن علي نا عبد الله بن محمد البغوي نا أ حمد بن منصور نا يحيى بن بكير المصري أخبرني الليث بن سعد أن عبد الرحمن بن ملجم ضرب عليا في صلاة الصبح على دهش بسيف كان سمه بالسم ومات من يومه.

ابن عساكر الدمشقي الشافعي، أبي القاسم علي بن الحسن ابن هبة الله بن عبد الله، (متوفى ٥٧١هـ)، تاريخ مدينة دمشق، ج ٤٢ ص ٥٥٧، تحقيق: محب الدين أبي سعيد عمر بن غرامة العمري، ناشر: دار الفكر - بيروت - ١٩٩٥.

ليث بن سعد می گوید: علی (علیه السلام) در حال نماز صبح، مورد ضربت شمشیر مسموم ابن ملجم قرار گرفت و بدان سبب درگذشت (به شهادت رسید)

همانطور که گذشت از منظر روایات شهادت امیرمؤمنان علیه السلام در مسجد و در نماز رخ داده بود، حال در ادامه نظر عالمان شیعه و اهل سنت را در این زمینه ذکر می کنیم:

شیخ مفید (رحمة الله عليه)

قَتَلَهُ ابْنُ مُلْجِمِ الْمُرَادِيِّ (لَعَنَهُ اللَّهُ) فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَ قَدْ خَرَجَ (عَلَيْهِ السَّلَام) يُوقِظُ النَّاسَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ لَيْلَةَ تِسْعِ عَشْرَةَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ قَدْ كَانَ ارْتَضَدَهُ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ لِذَلِكَ فَلَمَّا مَرَّ بِهِ فِي الْمَسْجِدِ وَ هُوَ مُسْتَحِفٌّ بِأَمْرِهِ مُمَّاكِرٌ يَظْهَرُ النَّوْمُ فِي جُمْلَةِ النَّيَامِ نَارَ إِلَيْهِ فَضْرَبَهُ عَلَى أُمَّ رَأْسِهِ بِالسَّيْفِ.

البغدادي، الشيخ المفيد محمد بن محمد بن النعمان، العكبري ، (متوفى ٤١٣هـ)، الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد، ج ١٠١ تا ٢٠، تحقيق: مؤسسة آل البيت عليهم السلام لتحقيق التراث، ناشر: دار المفيد للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت - لبنان، سال چاپ: ١٤١٤ - ١٩٩٣ م

شهادت امام علی (علیه السلام) توسط ابن ملجم و در مسجد کوفه بود (این حادثه) وقتی بود که آنحضرت در شب نوزدهم ماه رمضان از خانه بیرون آمد تا مردم را برای نماز صبح بیدار کند، او (ابن ملجم) از سر شب چشم به راه

بود، آنگاه که امام (علیه السلام) در مسجد بر او گذر کرد در حالی که وی خود را به خواب زده بود، به او حمله کرد و با شمشیرش بر سر آن حضرت زد.

امین الاسلام طبرسی (رحمة الله عليه)

وَ قَدْ خَرَجَ لِصَلَاةِ الْفَجْرِ لَيْلَةَ تِسْعَةِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ هُوَ يُنَادِي الصَّلَاةَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ بِالْكُوفَةِ فَضَرَبَهُ
بِالسَّيْفِ

طبرسی، أبو علي الفضل بن الحسن (متوفای ۵۴۸هـ)، إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۱ ص ۳۰۹، تحقیق و نشر: تحقیق مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث - قم، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۷هـ .

امام علی (علیه السلام) شب نوزدهم ماه رمضان برای اقامه نماز صبح از منزل بیرون آمد در حالی که در میان مسجد کوفه مردم را برای نماز صدا می زد، آنگاه ابن ملجم ملعون با شمشیر بر سر آنحضرت ضربت وارد نمود.

گزارش عده ای از سیره نویسان

روی جماعة من أهل السير: منهم أبو مخنف لوط بن يحيى وإسماعيل بن راشد (وأبو هشام الرفاعي) وأبو عمرو الثقفي وغيرهم ... وتقلدوا أسيافهم ومضوا وجلسوا مقابل السدة التي كان يخرج منها أمير المؤمنين عليه السلام إلى الصلاة ... فدخل (على عليه السلام) المسجد فسبقه ابن ملجم فضربه بالسيف.

البغدادي، الشيخ المفيد محمد بن محمد بن النعمان، العكبري ، (متوفای ۴۱۳هـ)، الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد، ج ۱ ص ۱۷ تا ۲۰، تحقیق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لتحقیق التراث، ناشر: دار المفید للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت - لبنان، سال چاپ: ۱۴۱۴ - ۱۹۹۳ م

عده ای از سیره نویسان [مورخان] همانند ابومخنف، اسماعیل بن راشد، ابوعمر و ثقفی و دیگران روایت کردند: ابن ملجم با همدستانش شمشیرهای خود را گرفته و در مقابل دری که علی (علیه السلام) از آنجا وارد مسجد می‌شد نشستند، علی (علیه السلام) وارد مسجد شد، ابن ملجم جلو آمد و با شمشیر بر سر آنحضرت زد.

ابوالحسن ماوردی (اهل سنت)

وَأَخْرَمَ بِرَكْعَتِي الْفَجْرِ فَأَمْسَكَ ابْنُ مُلْجِمٍ عَنْهُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى ... فَلَمَّا قَامَ إِلَى الثَّانِيَةِ ضَرَبَهُ فِي سُجُودِهِ ضَرْبَةً فَلَقَّ بِهَا هَامَتَهُ

الماوردي، أبو الحسن علي بن محمد (المتوفى: ٤٥٠هـ)، الحاوي في فقه الشافعي، ج ١٣، ص ١١٣، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى ١٤١٤هـ - ١٩٩٤

علی (علیه السلام) نماز صبح را شروع کرد، ابن ملجم در رکعت نخست دست نگه داشت ... سپس در سجده رکعت دوم نماز ضربتی وارد آورد و پیشانی او را شکافت.

ابن طاهر مقدسی (اهل سنت)

ودخل علي المسجد ونبه النيام فركل ابن ملجم برجله وهو ملتف بعباءة وافتتح ركعتي الفجر فأثاه ابن ملجم عليه لعائن الله فضربه على صلته.

المقدسي، المطهر بن طاهر (المتوفى: نحو ٣٥٥هـ)، البدء والتاريخ، ج ٥ ص ٢٣٢، الناشر: مكتبة الثقافة الدينية، بور سعيد

علی (علیه السلام) وارد مسجد شد و (برای نماز) مردم را از خواب بیدار کرد، آنگاه ابن ملجم را که با عبا خودش را پیچیده بود، بیدار نمود و خود نماز صبح را شروع کرد، در این هنگام ابن ملجم ملعون ضربتی بر سر او وارد کرد.

ابن اعثم کوفی (اهل سنت)

تناول سيفه وجاء حتى دخل المسجد ورمى بنفسه بين النيام وأذن علي رضي الله عنه ودخل المسجد فجعل ينبه من في المسجد من النيام ثم صار إلى حرابه فوقف فيه فافتتح الصلاة فلما ركع وسجد سجدة واستوى قاعدا وأراد أن يسجد الثانية ضربه ابن ملجم ضربه علي رأسه.

الكوفي، أبي محمد أحمد بن أعثم (متوفى ٣١٤هـ)، كتاب الفتوح، ج ٤ ص ٢٧٨، تحقيق: علي شيري (ماجستير في التاريخ الإسلامي)، ناشر: دار الأضواء للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤١١هـ.

ابن ملجم شمشير را برداشت و آمد تا آنجا که داخل مسجد شد، خودش را در میان مردمی که خوابیده بودند جا داد، علی (علیه السلام) اذان گفت و داخل مسجد شد و آنهایی را که خواب بودند بیدار نمود، سپس به سمت محراب رفت و نماز صبح را آغاز کرد، آنگاه که رکوع و سجده را بجا آورد و ایستاد و خواست تا سجده دوم را بجا آورد، ضربتی بر فرق او فرو آورد.

سبط بن جوزی (اهل سنت)

٥. دانشمند معروف اهل تسنن سبط بن جوزی می نویسد: هنگامی که علی(ع) در محراب قرار گرفت، چند نفر به او حمله کردند و ابن ملجم ضربتی بر آن حضرت فرود آورد.

فلما حصل علي في المحراب هجموا عليه فضربه ابن ملجم ... وتأخر علي عن المحراب ، وقدم جعدة فصلی بالناس

سبط بن الجوزي، تذكرة الخواص، صص ١٧٧ ناشر: مكتبة نينوي الحديثة، تهران ، [بي تا].

وقتي علي عليه السلام در محراب به نماز ایستاد دشمنان بر او هجوم برده و ابن ملجم با شمشیر به [فرق سر] ایشان ضربه زد ... علي عليه السلام از محراب عقب آمده و جعدة بن هبيرة براي مردم نماز خواند.

ابن أبي الدنيا

حدثنا الحسين نا عبد الله قال حدثني أبي عن هشام بن محمد قال حدثني عمر بن عبد الرحمن بن نفيع بن جعدة بن هبيرة أنه لما ضرب ابن ملجم عليا عليه السلام وهو في الصلاة.

ابن ابي الدنيا، مقتل اميرالمؤمنين علي بن ابي طالب عليه السلام رواية الحسين بن صفوان البرذعي ص ٣١، تحقيق: ابراهيم صالح، چاپ اول، ناشر: دار البشائر، دمشق، سال چاپ: ١٤٢٢ هـ.ق.

زمانی که ابن ملجم به علي عليه السلام ضربت زد ، ایشان مشغول نماز بود.

وي در نقل ديگر، با تصريح بيشتري به جزئیات ماجرا مي پردازد:

قال ابن أبي الدنيا : حدثنا الحسين ، حدثنا عبد الله ، قال : حدثني أبي رحمه الله ، عن هشام بن محمد ، قال : حدثني رجل من النخع ، عن صالح بن ميثم ، عن عمران بن ميثم ، عن أبيه ، قال : إن علياً خرج [إلى صلاة الصبح] فكبر في الصلاة ثم قرأ من سورة الأنبياء إحدى عشرة آية ثم ضربه ابن ملجم من الصف علي قرنه.

ابن ابي الدنيا، مقتل اميرالمؤمنين علي بن ابي طالب عليه السلام رواية الحسين بن صفوان البرذعي ص ٣٠، تحقيق: ابراهيم صالح، چاپ اول، ناشر: دار البشائر، دمشق، سال چاپ: ١٤٢٢ هـ.ق.

علي عليه السلام براي نماز صبح خارج شد ، تكبير نماز را گفت و ١١ آيه از سوره انبيا را قرائت نمود سپس ابن ملجم از صف نماز بيرون آمده و بر فرق ایشان ضربت زد.

دیدگاه دوم: خارج از مسجد (اهل سنت)

همانطور که در صدر این نوشتار ذکر کردیم، دیدگاه دوم ، دیدگاه عده اي از اهل سنت است که معتقدند شهادت آن حضرت در خارج از مسجد بوده است. در این مجال نظر برخي از آنان را ذکر مي کنيم:

ابن جرير طبری

وأخذوا أسيافهم وجلسوا مقابل السدة التي يخرج منها على فلما خرج ... ضربه ابن ملجم في قرنه بالسيف

الطبري، أبو جعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب (متوفى ٣١٠هـ)، تاريخ الطبري، ج ٤ ص ١١١، ناشر: دار

الكتب العلمية - بيروت.

ابن ملجم با همدستانش شمشیرهای خود را گرفته و در مقابل دری که علی (علیه السلام) از آنجا وارد مسجد می شد

نشستند. آنگاه که علی (علیه السلام) خارج شد ... ابن ملجم با شمشیر ضربتی به فرق او وارد آورد

مسعودی

وأخذوا أسيافهم وقعدوا مقابلين لباب السدة التي يخرج منها علي للمسجد وكان علي يخرج كل غداة أول الأذان يوقظ

الناس للصلاة ... وخرج علي رضي الله عنه وضربه ابن ملجم على رأسه بالسيف في قرنه

المسعودي، ابوالحسن علي بن الحسين بن علي (متوفى ٣٤٦هـ) مروج الذهب، ج ٢ ص ٤١٣ و ٤١٤.

ابن ملجم با همدستانش شمشیرهای خود را گرفته و در مقابل دری که علی (علیه السلام) از آنجا وارد مسجد می شد

نشستند. علی (علیه السلام) هر روز برای نماز به مسجد می آمد و مردم را بیدار می کرد. ... علی (علیه السلام) خارج

شد و ابن ملجم ضربتی به فرق سر او زد.

نتیجه

چنانچه گذشت بنابر روایت معتبر و متعدد و دیدگاه اندیشمندان امامی و برخی از عالمان اهل سنت، به یقین شهادت

آن حضرت توسط ابن ملجم ملعون، در محراب مسجد کوفه در حین نماز صبح رخ داده است. دیدگاه دیگری نیز که

مربوط به برخی از اهل سنت بود که شهادت را خارج از مسجد می دانستند که طبیعتاً از آنجایی که این دیدگاه پشتوانه

محکم علمی ندارد از نظر ما مورد قبول نیست.

موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات مؤسسه تحقیقاتی ولی عصر (عج)